

- national journal of business and economics. – 2005. – Volume 4, Issue 2. – P. 87-105.
15. Hsu C.C. Internationalization and performance: The S-curve Hypothesis and product diversity effect / C.C. Hsu // *Multinational Business Review*. – 2006. – Volume 14, Issue 2. – P. 29-46.
 16. Lu J.W. SME internationalization and performance: growth vs. profitability / J.W. Lu, P.W. Beamish // *Journal of international entrepreneurship*. – 2006. – Volume 4, Issue 1. – P. 27-49.
 17. Qian G. The performance implications of intra- and inter-regional geographic diversification / G. Qian, T. Khoury, M. Peng, Z. Qian // *Strategic management journal*. – 2010. – Volume 31, issue 9. – P. 1018-1030.
 18. Mauri A.J. The impact of global integration on MNC performance: evidence of global industries / A.J. Mauri, R.B. Sambharya // *International business review*. – 2001. – Volume 10, issue 4. – P. 441-454.
 19. Pattnaik C. The impact of firm resources on the internationalization and performance relationship: a study of Indian manufacturing firms / C.A. Pattnaik, B. Elango // *Multinational business review*. – 2009. – Volume 17, issue 2. – P. 69-87.
 20. Best R.J. Market base management. Strategies for growing customer value and profitability / R.J. Best. – NJ.: Prentice-Hall, 2004. – 401 p.

УДК 338.43.005

Ільчук О.О.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
Львівської комерційної академії

Івашків Н.Л.
аспірант
Львівської державної фінансової академії

НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку аграрних підприємств у кризових умовах господарювання. Досліджено чинники державного впливу на діяльність аграрних підприємств, зокрема на їх фінансовий результат на національному рівні та у Львівській області. На основі здійсненого у статті дослідження запропоновані шляхи підвищення результативності державної політики у сфері аграрного господарства.

Ключові слова: аграрне підприємство, рослинництво, тваринництво, державна політика впливу на аграрну діяльність, ефективність діяльності аграрних підприємств.

Ильчук Е.А., Ивашкин Н.Л. РЕЗУЛЬТАТЫ ВЛИЯНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ НА РАЗВИТИЕ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Статья посвящена актуальной проблеме развития аграрных предприятий в кризисных условиях хозяйствования. Исследованы факторы государственного влияния на деятельность аграрных предприятий, в частности на их финансовый результат на национальном уровне и во Львовской области. На основе проведенного в статье исследования предложены пути повышения результативности государственной политики в сфере аграрного хозяйства.

Ключевые слова: аграрное предприятие, растениеводство, животноводство, государственная политика воздействия на аграрную деятельность, эффективность деятельности аграрных предприятий.

Ilichuk O.O., Ivashkin N.L. RESULT OF THE INFLUENCE GOVERNMENT POLICY IN DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article deals very actual problem of development the agricultural enterprises in crisis conditions. There is researching the factors of government policy, which are influence on the activity agricultural enterprises, including their financial results on a national level and in the Lviv region. On the basis of the researching where proposed the ways of increasing the effectiveness of government policy in the agricultural sector.

Keywords: agricultural company, crops, livestock, public policy impact on agricultural activity, efficiency of farms.

Постановка проблеми. Як засвідчує досвід розвинутих країн, система агробізнесу яких тривалий час формувалася під впливом державного впливу, в умовах ринкової економіки життєздатність аграрних підприємств, ефективність аграрного виробництва значною мірою зумовлені державним регулюванням. При врахуванні основних особливостей розвитку аграрного підприємництва може бути забезпечений розвиток відповідної інфраструктури, що веде за собою не лише підвищення податкових зборів в державний бюджет України, але й відносну стабільність соціальної сфери у сільській місцевості, забезпеченість сільського населення робочими місцями, а відтак і підвищення рівня економіки та добробуту населення. У зв'язку з цим важливою передумовою результативності діяльності аграрних підприємств є створені державою умови їх функціонування, що

набуває особливого значення в період загострення кризових явищ в національній економічній політиці. Тому необхідно не лише проаналізувати можливу зміну вектора державного впливу, але й оцінити наслідки впливу діючої державної політики на розвиток аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями, що стосуються впливу державної політики на розвиток аграрних підприємств, як у вітчизняних дослідженнях, так і у зарубіжних приділено багато уваги, зокрема питаннями належного застосування державної політики щодо аграрного сектору займалися такі вчені: Бородіна О. М., Дем'яненко М. Я., Діброва А. Д., Замікула В. В., Зінченко Н. В., Зоря С. І., Кваша С. М., Лузан Ю. А., Самуельсон П. та інші. Коваленко Ю. О. досліджував форми і методи державної підтримки сільськогосподарських

підприємств України, спрямованих на підвищення їх конкурентоспроможності. Вагомий внесок у дослідження проблематики взаємодій України-Європейський Союз зробили такі вчені, як В. Копійка, Н. Антонюк, Н. Мусис, Д. Дайнен, О. Краєвська, які достатню увагу приділили структурі, функціям та механізмам регулювання діяльності аграрних підприємств у країнах ЄС.

Однак ситуація, в якій постійно загострюються кризові процеси на рівні кожного окремого сектору економіки, вимагає перегляду існуючих напрямів впливу на аграрні підприємства з боку держави, переоцінку пріоритетів та зміну вектора її впливу. З іншого боку, щойно ратифікована угода про асоціацію між Україною та ЄС вносить також свої корективи в розвиток аграрного сектору економіки, що свідчить про необхідність вивчення наслідків впливу державної політики на підприємства аграрної сфери.

Постановка завдання. Сучасний економічний стан в країні створив чимало труднощів у всіх сферах економіки, в тому числі і в аграрному секторі. Серед основних проблем, пов'язаних з ефективним функціонуванням аграрних підприємств, є:

- відсутність сучасної системи матеріально-технічного забезпечення;
- невідповідність та несвоечасність сервісного і консультативного обслуговування підприємств аграрної сфери;
- відсутність відповідного обсягу власного капіталу;
- недостатнє кредитне забезпечення приватних фермерів та аграрних підприємств;
- невідповідність цінової політики промислової і сільськогосподарської продукції, продукції рослинництва і тваринництва;
- недостатньо сформована психологія селян до створення фермерських господарств;
- низький рівень організації кооперування фермерів, створення асоціацій;
- недосконалість правової захищеності фермерів (селян) від бюрократичного апарату держави та колективних сільськогосподарських підприємств;
- значне розшарування та невідповідність державних дотацій, субсидій та інвестицій аграрних підприємств у різних регіонах країни.

Важливим фактором впливу на зниження ефективності функціонування аграрних підприємств є недосконалий механізм державної підтримки та впливу на діяльність цих підприємств. Особливо гостро ці проблеми відчуються у кризовий період, що зумовлює необхідність дослідження впливу державної політики на діяльність та фінансові результати аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчать дослідження проблематики державного впливу на розвиток аграрної сфери, до цього часу не існує уніфікованого рішення щодо покращення існуючої фінансової ситуації підприємств аграрної сфери. Це зумовлено тим, що наслідки державної політики регулювання аграрної сфери залежать не тільки від політичних та економічних чинників, але й від фактора часу, рівня забезпечення продовольчої безпеки країни, ефективності застосування різноманітних механізмів, готовності інституційної системи [4, с. 45]. На нашу думку, незважаючи на те, що ринкові закони регламентують самостійність суб'єктам господарювання, з боку держави необхідний постійний контроль для підтримання розвитку аграрного сектору як найбільш вразливої галузі економіки країни, яка знаходиться на межі виживання. Такі дії

необхідні насамперед через те, що ринкове середовище є нестабільним, здатне до постійної трансформації та підпадає під вплив різної кількості чинників. Завданням державної політики регулювання повинна стати допомога аграрним підприємствам адаптуватися до умов мінливого зовнішнього середовища шляхом формування державних закупівель а також залучення інвесторів, які б забезпечили постійний поступовий розвиток даній сфері економіки.

Досліджуючи чинники, що значною мірою впливають на діяльність аграрних підприємств, слід зауважити, що в цілому вони є об'єктивними та обумовлені системними структурними змінами, що є незворотним процесом на етапі переходу економіки країни до стандартів ЄС.

До чинників, які в державній системі впливають на аграрні підприємства відіграють найбільшу роль та на ефективність їх діяльності, є наступні: макроекономічні; інституційні; структурні; бюджетні; податкові; фінансово-кредитні; ціноутворюючі; зовнішньоекономічні; екологічні; соціальні.

У випадку вдалого використання цих чинників у державному регулюванні аграрної сфери можна досягнути значного приросту доданої вартості, що, безперечно, вплине на бюджетотворюючі процеси країни, а це, в свою чергу, виправдає та покриє витрати на державні гарантії та підтримку таких підприємств. Однак наступною проблемою в реалізації даних процесів є невчасні та не повністю продумані й впроваджені в дію нормативно-правові акти і розпорядження. Такі акти зазвичай створені на основі потреб одного або кількох суб'єктів аграрного ринку, які, як правило, є монополістами на ринку.

Так, досліджуючи основні фінансові показники діяльності підприємств аграрної сфери на прикладі України та Львівської області, можна прийти до наступних висновків.

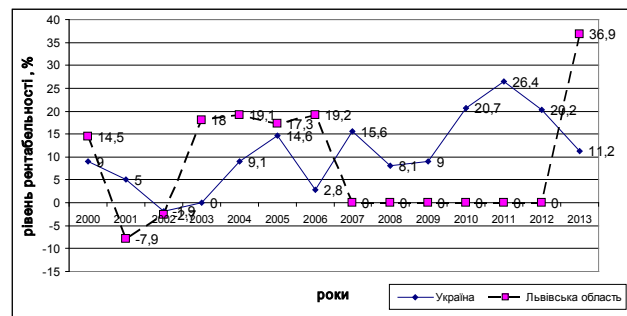

Рис. 1. Рентабельність (збитковість) діяльності аграрних підприємств України та Львівщини впродовж 2000-2013 рр. [4; 6]

Як свідчать дані Держкомстату, результативність діяльності аграрних підприємств останнім часом знижується. Так, за досліджуваний період з 2000 по 2013 рр. рентабельність діяльності аграрних підприємств загалом по Україні в цілому мала тенденцію до зниження, зокрема за останні три роки на 15,2%, тобто з 26,4% у 2011 до 11,2% у 2013 році. Найбільш невдалими для підприємств цієї сфери були 2002 рік, коли збитковість їх діяльності досягла рівня 2,9%, та 2006 рік, при рівневій рентабельності 2,8%. Порівнюючи загальноукраїнські показники із показниками діяльності аграрних підприємств Львівщини, слід відзначити, що загалом значення цих показників були значно вищими. Зокрема, після подолання кризових явищ у 2001-2003 рр., коли ці підприємства характеризувалися збитковими результатами, рівень їх рен-

табельності був на рівні 18-19% та зріс у 2013 році до 36,9%. Такі позитивні зміни в діяльності підприємств аграрної сфери Львівщини порівняно із загальноукраїнськими показниками спричинені ефективною політикою державної підтримки, а також незначними впливами інвестицій в аграрний сектор.

Однак у 2014 році існують невтішні прогнози щодо погіршення ситуації щодо підтримки аграрних підприємств та надходжень інвестицій у дану сферу економіки. Так, як свідчать дані сайту Державного комітету статистики [4], протягом першого півріччя 2014 року в аграрну сферу надійшло лише 6385,5 млн грн, що менше ніж у аналогічному періоді попереднього року на 18%, та становить 7,3% від всіх інвестицій, які були надані в усі сфери економіки.

Варто підкреслити також, що, досліджуючи фінансовий результат аграрних підприємств, слід розмежувати їхню діяльність на тваринництво та рослинництво, що в силу специфічних обставин діяльності та можливості реалізації продукції також значно впливає на кінцевий результат діяльності.

Так, на загальноукраїнському рівні (рис. 2) рослинництво має більш прибутковий фінансовий результат, однак має тенденції до його зниження з 2011 до 2013 років. Щодо тваринництва, то тут до 2008 року спостерігалася значна збитковість його діяльності, і лише після 2009 року рентабельність підприємств, що здійснюють діяльність у сфері тваринництва, зростає та коливалася в межах від 5,5 (у 2009 р.) до 14% у 2012 р.

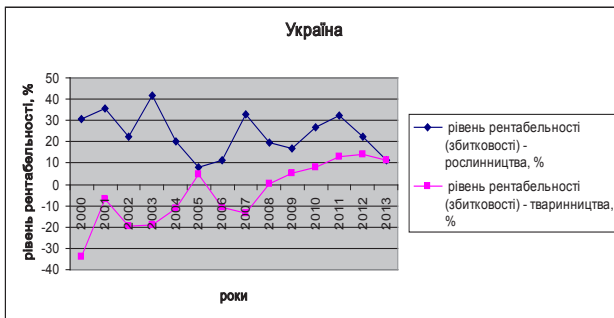

Рис. 2. Рентабельність підприємств, що зайняті рослинництвом та тваринництвом, на рівні України за 2000-2013 рр. [4]

Щодо аналогічних показників аграрних підприємств Львівщини, то зазначимо, що діяльність аграрних підприємств у сфері тваринництва можна охарактеризувати як збиткову, оскільки до 2010 року її

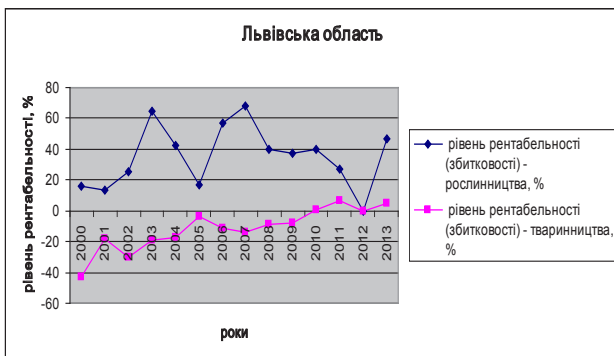

Рис. 3. Рентабельність підприємств, що зайняті рослинництвом та тваринництвом, на рівні Львівської області за 2000-2013 рр. [6]

збитковість становила в межах від 43% до 3,6%, та отримала незначного зростання у 2011 та 2013 рр., та становила 6,3 та 4,8% відповідно.

Щодо фінансових результатів рослинництва, то у Львівській області вони мають ті самі тенденції, що і на загальноукраїнському рівні, однак на відміну від нього мають тенденції до зростання у 2013 році до 46,5%, що, безперечно, є позитивним і найкращим показником за досліджувані роки (рис. 3).

Таким чином, досліджені показники свідчать, що наслідки державного впливу на розвиток аграрних підприємств як України в цілому, так і Львівської області зокрема були негативними. Ці наслідки носять, з одного боку, суперечливий характер, який обумовлений, у свою чергу, об'єктивними передумовами:

- по-перше, існує значна невідповідність кінцевих цілей державного регулювання наявним напрямкам розвитку аграрного бізнесу;
- по-друге, досить часто не враховуються інтереси окремих груп виробників і споживачів аграрної продукції;
- по-третє, висока собівартість продукції аграрного сектору економіки України та незабезпеченість вітчизняних підприємств новітніми технологіями створюють значно нижчу привабливість кінцевих видів продукції ніж у аналогів, що імпортовані з-за кордону.

Загалом, досвід державного втручання в розвиток аграрної сфери засвідчує, що масштаби і можливість регулювання пропорційні до сили державної влади. Відтак, у державному регулюванні аграрного сектору України є наявні проблеми, зумовлені відсутністю досвіду використання механізмів регулювання, які ґрунтуються на принципах добровільності і зацікавленості підприємців у розвитку даної діяльності та мотивації у стратегічній перспективі росту.

Всі ці негативні наслідки впливу державної політики на діяльність та розвиток підприємств аграрної сфери могли бути спричинені в першу чергу тим, що до цього часу державна підтримка аграрного сектору відбувалася за наступними напрямками:

- надання субсидій, дотацій та компенсацій, так звана пряма державна підтримка;
- пільгове кредитування сільськогосподарських виробників як короткострокове, так і довгострокове, що характеризується відшкодуванням різниці процентної ставки;
- забезпечення суб'єктів агропромислового комплексу машинно-тракторним парком на умовах оренди чи лізингу;
- розвиток окремих напрямів діяльності, форм господарювання;
- фінансування регіональних цільових програм розвитку виробництва сільськогосподарської продукції на безповоротній основі тощо [3].

Таким чином, незважаючи на велику кількість методів державного регулювання, реалізація таких способів не дає бажаних результатів. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне інтегрувати в систему державного регулювання діяльності аграрних підприємств основні методи зарубіжних країн, які довели їхню результативність на практиці.

На нашу думку, мета державної підтримки має полягати не у стимулюванні конкретних видів продукції чи стимулюванні використання конкретних видів ресурсів для виробництва, а в забезпеченні загального запасу міцності аграрних підприємств для створення конкурентного середовища. При переході від субсидування виробництва до застосування прямих виплат на продукцію створюються умови для забезпечення того, щоб рішення сільськогосподарських

товаровиробників базувалися не на обсягах очікуваних субсидій, а на ринкових сигналах [1].

Не менш серйозних удосконалень потребує і робота фінансового механізму інноваційного розвитку сільських територій в контексті активізації інноваційної діяльності окремих суб'єктів господарювання через реалізацію державних інвестиційно-інноваційних проектів із залученням коштів державного та місцевих бюджетів. Важливим при цьому є забезпечення приватно-державного партнерства, за якого обидві сторони зможуть отримати дивіденди від вкладених зусиль на розвиток цих проектів.

Ще одним надзвичайно важливим заходом підтримки аграрних підприємств є визначення та контроль за конкурентними цінами в галузі. Іншими словами, слід забезпечити конкурентне середовище кожному підприємству аграрної сфери, запозичивши та впровадивши в практику господарювання в економічно розвинених країнах такі головні напрями державної політики впливу, як: регулювання цін і фермерських доходів; бюджетне фінансування; кредитування; оподаткування; стабілізація ринку сільськогосподарської продукції [3].

Крім того, як засвідчують дослідження зарубіжних країн щодо їхнього досвіду управління аграрною сферою, доцільним буде створити спеціальні органи державного регулювання сільського господарства і ринкових перетворень у ньому. У державах Східної Європи, які стали на шлях аграрних реформ значно раніше, ніж Україна, подібні інституції уже діють. Зокрема, у Польщі – Агентство сільськогосподарського ринку, в Чехії і Словаччині – Фонди ринкового стимулювання, в Угорщині – Координаційний комітет з регулювання аграрного ринку. Незважаючи на деякі відмінності, можна виділити такі головні завдання їхньої діяльності:

- інтервенційна закупівля аграрної продукції;
- інтервенційний продаж сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- субсидування експорту;
- обслуговування кредиторської заборгованості;
- аналіз сільськогосподарського ринку, збір інформації та розробка оцінок і пропозицій для уряду щодо поточної ситуації [1].

Таким чином, в кризових умовах господарювання, що склалися сьогодні в Україні, в сфері аграрного бізнесу намітилася велика кількість проблем, зумовлених негативними наслідками державного регулювання. Слабо виконуються державні програми з розвитку сільського господарства, відбувається зниження рівня прибутковості аграрних підприємств, зменшується кількість інвестицій як з боку держави,

так і з боку іноземних інвесторів. Погіршуються умови ведення діяльності, інвестиційний клімат, знижується конкурентоспроможність агропромислової продукції, старіє техніко-технологічна база тощо. Тому з метою розвитку агропромислових підприємств, галузі та країни в цілому, крім перерахованих вище напрямів, держава повинна підтримувати розвиток фермерства; сприяти в реалізації продукції у межах квот і гарантованих цін, які запроваджують органи державної влади; дотувати виробництво окремих видів продукції; підтримувати розвиток аграрного підприємництва; здійснювати антимонопольну політику; забезпечувати підготовку кадрів, підтримувати розвиток аграрної науки, соціальної інфраструктури.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, систему державного регулювання аграрної сфери в Україні, що спрямована на підвищення ефективності господарювання аграрних підприємств, повинні характеризувати всепроникаючий вплив на різні сторони процесу виробництва сільськогосподарської продукції і високий рівень підтримки внутрішніх товаровиробників. Мета регулювання – стимулювати виробництво, аграрне підприємництво та соціальну підтримку села [5].

При проведенні регулюючих заходів держава повинна створювати умови для стабільного функціонування економіки на основі забезпечення порядку, захисту приватної власності і збалансованої економічної політики. Державний вплив на економіку в ринкових умовах потрібен для підтримки безперервного економічного розвитку і проведення антикризових заходів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кваша С. М. Аграрна політика та чинники її реалізації в нинішніх умовах трансформації сільського господарства України / С. М. Кваша // Вісник СНАУ. Серія «Економіка та менеджмент», вип. 6/1. – 2010. – С. 3-11.
2. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки (на період до 2020 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uaan.gov.ua/sites/default/files/strateg_do_2020r.pdf.
3. Шийка Ю. Б. Організаційно-економічні особливості державної підтримки аграрного сектору економіки / Ю. Б. Шийка // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 1(3). – С. 329-336. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_1_3_47.pdf
4. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua>.
6. База даних Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Dialog.